

Sukellus tutkivaan oppimiseen; Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä

Kai Hakkarainen, Kirsti Lonka ja Lasse Lipponen. **Järki, tunteet ja kulttuuri.** Tutkiva oppiminen. WSOY 2004.

Täytyy myöntää, että sukelluksen alku oli tahnasta ja hapensaanti vajuus melkoinen kahla-
tessani läpi kirjan ensimmäisiä lukuja älykkyyden tutkimisen historiasta. Kysymyksiä nousi enemmän esiin kuin oivalluksia, kunnes oivalsin, että minulla oli väärä lähestymistapa. Etenin kuten olin aina ennenkin tenttiin valmistautuessani tehnyt; kirjan alusta luku luvulta. Pian ymmärsin kuitenkin valita toisen tien. Vinkin siihen antoi itse asiassa Jaana, kirjan virtuaalihakmo, joka kuljetti omilla käytännön esimerkeillään oikeiden kysymysten äärelle (vrt. tiedollinen navigaatio sivulla 145).

”Tutkivan oppimisen lähtökohtana on tutkimusprosessin ohjaaminen ongelmia asettamalla. Tutkivalla oppimisella tarkoitetaan prosessia, jonka aikana haetaan järjestelmällisesti vastausta sellaiseen ongelmaan, jota ei voida ratkaista aikaisemmin hankitun tiedon varassa. Tämä ongelma voi olla käytännöllinen, nousta käytännön ja teorian yhteensovittamisesta tai olla luonteeltaan käsitteellinen” (sivu 279).

Ensiksi käsiteltävät ongelmat ankkuroidaan opiskelijoiden aikaisempiin kokemuksiin ja tietoihin.

Sitouttamisen kannalta tärkeää olisi valita opiskelijoiden käsitteellisen ymmärryksen kannalta keskeiseen aihepiiriin

liittyvä ongelma (sivu 299).

Mutta tämä ei riitä. Tutkivassa oppimisessa uutta tietoa ei sulauteta suoraan aikaisempiin tietoihin, vaan sitä rakennetaan käyttämällä ongelmia ja kysymyksiä lähtökohtana sekä luomalla ja arvioimalla omia teorioita ja selityksiä (sivu 300).

En vielä täysin ymmärtänyt, mikä on se oleellinen ero ongelmalähtöisen oppimisen ja tutkivan oppimisen välillä. Kirjan kirjoittajat toteavatkin, että ongelmalähtöistä oppimista voidaan pitää tutkivan oppimisen esiasteena. Onko ero siinä, että tutkivassa oppimisessä itse toiminnan kohde (termi lainattu Yrjö Engeströmin laajenevan eli ekspanstiivisen oppimisen mallista) on keskeinen uuden tiedon rakentamisessa, ei niinkään ongelman ratkaisu?

Oma koulutusohjelmani hoiva- ja kuntoutusalalla ”Hoiva-Jet” oli ensimmäinen kokeilu lähestyä johtamisen erikoisammattitutkinnon opiskelua ongelmalähtöisen ja tutkivan oppimisen näkökulmista. Minulla oli ja on edelleen missio saada pienet hoiva-alan yritykset oivaltamaan, että pelkän bulkin varassa ei hoiva-alan yritystä Suomessa kannata perustaa eikä ryhtyä isojen hoivaketjujen kanssa kilpailemaan. Asiantuntijayhteisönä toimiminen ja itseohjautuvien tiimien rakentaminen uusien haasteiden ja toimintamallien kehittämiseksi on

elinehto. Tässä mielessä koulutusohjelman vetäjällä on sama toiminnan tutkimuksen kohde kuin opiskelijoilla. Siispä takaisin tutkivan oppimisen kimp-puun relevanttien kysymysten kanssa.

”Tutkivalle oppimiselle ovat ominaisia niin kutsutut aidot kysymykset. Niiden tarkoituksena on uuden asian ymmärtäminen tai ongelman ratkaiseminen. Nämä voidaan erottaa diagnostisista kysymyksistä, joihin tiedetään jo etukäteen oikea vastaus.” (sivu 287).

Tutkivan oppimisen toinen keskeinen osatekijä on opiskelijoiden omien työskentelyteorioiden luominen tutkimuksen kohteena olevista ilmiöistä. Työskentelyteorioilla tarkoitetaan oletusten, hypoteesien, selitysten, mallien tai tulkintojen kehittelyä (sivu 301).

Oivallus: Jos oppimisprosessin tavoitteena (kirjoittajat käyttävät termiä toiminnan kohteellisuus) on itse esimiestyö ja asiantuntijatiimien toiminen itseohjautuvasti, opiskelijoiden on itse testattava eri asiayhteyksissä, mikä edesauttaa itseohjautuvuuden kehittymistä työyhteisössä, mikä ei. Opettaja ei voi ulkoapäin ohjata, miten organisaatiota tai omaa esimiestyötä tulisi muuttaa. Opettajan on tarjottava välineitä ja luotava puitteet (asiantuntijayhteisö), missä kokeilua voi turvallisesti testata ja verrat kokeiluja muihin vastaaviin. Opettajan tehtävänä on niin ikään auttaa opiskelijaa löytä-

mään relevantteja syys-seuraus-suhteita ja vetämään niistä johtopäätöksiä menemättä liiaksi itse mukaan ohjaamaan prosessia.

Kysymys 1: Missä määrin opiskelijoiden ahdistusta omasta oppimisestaan voi lisätä ilman, että tulee ohjailleeksi prosessia liikaa? Mistä tietää, että tuki on riittävää?

Tämän kysymyksen eteen joutuu jokainen kouluttaja, joka on ylipäänsä tekemisessä opiskelijoiden ja ryhmien itseohjautuvuuden kanssa. Ahdistus syntyy kirjan mukaan siitä, että oppimistavoitteet ovat liian haasteellisia oppijan kykyihin nähden eikä riittävää tukea heru. Onko siis kyse todellisesta ahdistuksesta vai omien mukavuuskynnysten ylittämisestä (vrt. älyllisen huolettomuuden pohdintaan luvussa 3)?

Itselleni pysäyttävien oli luku 14: Itsearviointin kehittyminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. *Tavoitteena tulisi olla sellaisen vuorovaikutuskulttuurin luominen, jossa opiskelijat voisivat vertailla ja kommentoida erilaisia selityksiä, käsityksiä, johtopäätöksiä ja argumentteja. Kommenttien ja palautteen saaminen toisilta opiskelijoilta auttaa tarkastelemaan omaa työskentelyä toisten näkökulmasta ja kehittää näin parhaimmassa tapauksessa myös metakognitiivista tietoisuutta (sivu 238).*

Metakognitiivisten taitojen kehittäminen oli yksi suurimpia oivalluksia, joihin jouduin pureutumaan kunnolla heti koulutusohjelman alussa. Opiskelijoiden omat minätarinat ja niiden peilaaminen sekä oman opintopiirin jäsenien että työyhteisön muiden jäsenten vastaaviin aut-

toi opiskelijoita arvioimaan ja testaamaan omaan esimiestyöhönsä liittyviä ennakkokäsityksiä.

Kysymys 2: Tarvitaanko siis aina kriisi, jotta ihminen ylittää älyllisen toimintansa rajat ja uutta tietoa pystytään synnyttämään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa? Ovatko kysymykset aitoja vain, jos opettaja ei tiedä niihin vastausta?

Meidän haasteenamme JE-Tissä oli selvittää, miten tieto voi olla yhtä aikaa opiskelijoiden mielessä että sosiaalisesti jaetun toiminnan kohteena heidän työyhteisöissään. Käynnistimme kehitysprosessit samanaikaisesti opiskelijoiden opintopiireissä että heidän työyhteisöissään.

”Oppimisympäristön pitää mahdollistaa 1) opiskelijoiden aktiivinen osallistuminen toiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen ja arviointiin, 2) avoin ja pohdiskelleva vuorovaikutus, johon liittyy metakognitiivisten käsitteiden käyttäminen sekä 3) toiminnan hajautettu säätely” (sivu 239).

Kysymys 3: Tarvitaanko ensin poisoppimista vanhoista totutuista toimintamalleista ennen kuin uusien muistijälkien synnyttämistä ja valtaväyläistämistä voi tapahtua (vrt. muurahais-esimerkki sivulla 146)? Kun ihmiset kantavat mukanaan vanhaa kulttuurihistoriaansa ja ratkovat päivittäin eteen tulevia haasteita kuten aina ennenkin, merkitsee totutusta poikkeaminen aina myös mukavuuskynnysten ylittämistä. Tässä piilee esimiestyön suuri haaste. Uudet muistijäljet eivät synny ilman kokeellista toimintaa eikä uutta tietoa synny. Miten siis syn-

nyttää halua omien rajojen rikkomiseen, jotta syntyisi *flow*ta eli virtausta?

Silloin kun yhteisön toimintajärjestelmään ankkuroituneet käytännöt eivät ole riittäviä ratkaisemaan sisäisesti kehkeytyviä ristiriitoja, on välttämätöntä luoda uusia käytäntöjä, vaikka se olisi vaativa ja vaikea prosessi sekä yksilölle että yhteisölle (s. 264).

Kehittyvän oppimisprosessin edellytyksenä on, että opiskelijat ohjataan itse asettamaan kysymyksiä, jotka perinteisesti asettaa opettaja tai oppikirja.

Kysymys 4: Mikä on siis ero sokraattisen dialogin ja tutkivan oppimisen välillä?

Nykyisen ymmärrykseni valossa sanoisin, että Sokrates lähetti yksilöstä älyllisenä oman tiensä kulkijana. Hakkarainen, Lonka ja Lipponen haastavat lukijan pohtimaan omaa oppimistaan suhteessa siihen sosiaaliseen ja kulttuurihistorialliseen ympäristöön, jossa toimimme ja jossa olemme kasvaneet. Kirja ei aukene kertalukemisella. Monet omista oivalluksistani sain vasta toisella tai kolmannella lukukerralla.

Kirjoittajat ovat haastaneet myös itsensä pohtimaan teoreettista viitekehystä käytännön esimerkein. Kirjan olisi voinut aloittaa luvustaa 20 ja pukeaa sen muotoon Tukeeko tutkiva oppiminen kriittisen ajattelun kehitystä? Toiminnan kohteellisuus olisi ollut lukijan oma kriittinen ajattelu. Johtopäätösten tekemiseen olisi puolestaan johdateltu tutkivin kysymyksin Jaanan ja Pekan esimerkkien valossa. Näin kirja olisi noudattanut omaa teoreettisen mallin rakennettaan.